

Τρίτης μὲν τὰς πατέρας πελάγοι γεγονότας καὶ θύλακοι, καὶ
μετεπέντεντον πατέρα διὰ τὸν νέμοντον αὐθεντικὸν διὰ τὸν τρόπον, ἀλλ'
αἵτια τέτον φύσις ἀγαθά. Magna cura ciconie exacta aetate pa-
rentes alunt, et si bimaculata hoc facere legibus nullis jubentur,
sed sola naturae bonitate ad id impelluntur. Annon vero recta
ratio ad id impelleret homines, ad quod ipsa bruta im-
pellit natura?

§. LXXV.

Tutor. Si parentes, antequam liberi ad justam aetatem per-
venerunt, decesserint: res ipsa suadet, 102) ut eorum
pupillo- educatio demandetur aliis, quos TUTORES vocant, adeo-
rum mu- que 103) TUTELA nihil aliud est, quam potestas, actio-
tua obli- nes liberorum vice parentum dirigendi, eorumque bo-
gatio. na administrandi tantisper, dum ipsi liberi justam
aetatem attigerint, idoneique sint, ad se suaque rite
gubernanda. *) (§. LV. 19.) Ex qua definitione porro
colligimus, 104) tutores eadem potestate uti, ac pa-
rentes, quatenus eam arctioribus limitibus non circums-
cripserunt leges civiles; sed et 105) ad eamdem fi-
dem eademque officia, quae parentibus incumbunt, te-
nere: denique 106) pupilos non minus ad amorem
venerationis, obsequium et gratitudinem, obstrictos es-
se, ac liberos: quin 107) hanc obligationem tanto es-
se strictiorem, quo majus est beneficium, ab iis præ-
stitum, quos non natura, sed amor benevolentiae, ad
benefaciendum excitavit.

*) Quamdiu pro impuberibus vel minorenibus habendi sint
liberi, jus naturae eo minus definire potest, quo magis
diversæ sunt eorum indoles, quum in aliis sapientia an-
te pilos sit, alii sero, alii vix umquam sapiant. At quia
tamen legislatores ad id, quod ut plurimum fit, merito
attendunt: (§. XLV. 60.) recte atque ordine fecerunt,
dum certos pubertatis ac minorenitatis definierunt an-
nos. Quam variae vero hic fuerint eorum sententia, re-
petitis ex omni ayo testimoniosis, cum cura et ex institu-
to ostendit vir ilustris, Jo. Pert. à Ludewig. dissertatione
singulari de aetate legitima puberum et majorum.

CA-

C A P U T . IV.

De Officiis, in societate herili ob-
servandis.

§. LXXVI.

Progredimur ad SOCIETATEM HERILEM, natura qui-
dem non tam necessariam, ac illæ simpliciores,
de quibus hactenus actum est, at inter homines ta-
men jam inde ab antiquissimis temporibus frequen-
tiissimam, per quam intelligimus societatem inter do-
minum dominante et servos ac ancillas, in qua hi
ad dominorum utilitatem operis suis promovendam,
illi ad hos alendos, immo et aliquando ad certam mer-
cedem præstandam obligantur. Quum enim ita com-
paratum sit, ut alter alterius opera indigeat, nec
quidquam obstet, ut quod cuique deest, id ille al-
terius operis suppleat: (Lib. I. §. CCCXXV. 3.)
consequens est, 1) ut aliorum operas, quocumque
intercedente contractu, nobis recte stipulemur, at-
que ita 2) inter nos servosque et ancillas nasci pos-
sit HERILIS SOCIETAS, quam inæqualem vel rectoriam
esse, facile patet. (§. XIX. 56.)

§. LXXVII.

Itaque per HERUM HERAMVE intelligimus personam,
quaæ aliorum operis ad suam utilitatem promoven-
dam utitur, et his vicissim ad alimenta, vel insu-
rus, vel per ad mercedem præstandam, obligata est. SERVI
vero et ANCILLÆ sunt personæ, quaæ ad dominorum
utilitatem operis suis, vel pro certa mercede alimen-
tisque, vel pro solis alimentis promovendam obstric-
quotu-
tæ sunt. Ex qua definitione facile patet, 3) servitu-
plex ser-
tem prioris generis esse MERCENARIAM, 4) ejusque vitus?
fundamentum non aliud esse, quam locationem con-
ductionem; 5) posterioris OBNOXIAM, *) 6) ejusque
fundamentum esse dominium in ipsas personas ser-
rum justo titulo adquisitum.

Yy ij

*) Ut

Quid so-
cietas he-
rili, et
quaæ ejus
origo?

*) Uti placuit vocabulo, quo usus est Phædrus *Fab. Lib. III.*
pref. v. 34.

Servitus OBNOXIA,

*Quia quæ volebat, non audebat dicere,
Adfectus proprios in fabellas transtulit.*

*Erosus fuit.
Conscriptus.*
Uti enim hic servitutem dixit pro servo, Aesopo, ita eam obnoxiam vocavit, quasi *inxubus*, quia Aesopus hujusmodi servitutem serviebat. Græci obnoxios *δέλτας*, mercenários *εντράς*, vocabant, teste Athen. *Deinops. VI.* 19. Ceterum utraque servitus antiquissima est. Quemadmodum enim Abrahamum jam quarto a diluvio sacrulo multos servos obnoxios domi suæ aluisse, constat: *Genes. XI. 5. XIV. 14. XV. 3. 4. XVI. 1. sequ.* ita Jacobum Labatio mercenarias operas per multos annos præstisset, notissimum est: *ex Genes. XXIX. 15. sequ. XXX. 28.* Evidem et Noachus jam *Gen. IX. 25.* mentionem facit servitutis obnoxia, cique Chanaanem, nepotem, ob illatas sibi injurias addidit. Sed prædictionem hanc esse eorum, quæ haud paullo post acciderunt, recte observavit Jo. Clericus *Comment. in Genes. p. 72.*

§. LXXVIII.

Et de prioris quidem generis servitute nemo satis obnoxius dubitaverit, quin rectæ rationi æquitate natura servituti non repugnet. At nec posteriorem esse contra natum quieturam, vel inde patet, quod experientia docet, esse sese ad homines indole tam servili præditos, ut nec se fami dicunt, nec necessaria vitæ præsidia sibi suis obhebe que parare possint.*) Qum ergo unusquisque vitæ ritudinem, cui idoneus est, eligere teneatur, (*Lib. I. §. ingenii. CXLVII. 21. sequ.*) hi vero homines nulli alii vitæ generi idonei sint, quam ut aliis pro alimentis prætent operas: *71)* nihil sane faciunt contra officium, si sese aliis in perpetuum hac conditione addicunt.

*) Observaverat hoc Aristoteles, qui ideo quosdam homines *γένος δέλτας*, natura servos esse, observaverat *Polit. I. 3. sequ.* Quod quamvis recte refellat Pufendorffius de *jur. nat. et gent. III. 28. et VI. 3. 2.* si ita accipiat philosophus, ac si stupidi illi homines ipso actu prudentiorum servi sint, vel quasi his jus perfectum sit, illos sine alia causa servitute opprimendi, quemadmodum Græci sibi hujusmodi jus in barbaros videntur adrogasse; nihil tamen ab-

absundi inest huic sententiæ, si de indole servili, non de naturæ conditione, intelligatur, ut illam intelligendam putavit Dan. Heinsius in epist. ad Ge. Richterum, apud Jan. Rutgers. *Var. Lect. IV. 3.* Sic sane Asiaticos homines *επιθετικούς* *μηνάς*, *δόνας δι αγαθῶν*, liberos malos, servos optimos esse, observaverat Agesilaus, apud Plutarch. *apopht. Lacon. p. 190.*

§. LXXIX.

Alii ob
extre
m a m
pauper
tatem.

Præterea alios, quantumvis haud ita stupidos, extrema paupertas calamitatesque vel publicæ, vel privatæ, subigere possunt, ut servire, quam fame periire, malint. Quum enim homo ad vitam conservandam, evitandamque mortem ac destructionem, omnino sit obligatus, (*Lib. I. §. CXLIII. 9. sequ.*) et imminentibus morte vel servitute, ipsa recta ratio è duabus his malis physicis, id quod minimum est, eligendum esse suadeat: *Elem. phil. mor. §. CLII. 2.* sequitur sane, 8) ut ei, quem in hoc articulo fortuna deprehendit, non sit vitio vertendum, si, nullo alio honesto medio interitum evitandi sese offrente, servituti sese addiccat: *

*) Sic sane Regi sese tamquam mancipia addicebant Egyp tii, ne diurna fame consumerentur, et beneficii loco habebant, quod Pharaoni servire liceret pro alimentis. Hinc, accepta servitutis lege, Josepho respondebant: *Tu nobis vitam dedisti, gratiam apud dominum inveniamus, et simus Pharaonis servi*, *Genes. XLVII. 25.* Sic et Thracicas mulieres, ingenuæ licet ortu, voluntaria tamen servitute vic tum sibi apud Erythraeos quæsivisse, auctor est Pausanias *Lib. VII. Cap. V.* ut jam non dicam de Frisis, de quibus Tacit. *Amal. IV. 72.* nec non de Gallis, de quibus Jul. Cæs. *de bello Gall. VI. 13.*

§. LXXX.

Denique servorum numerum 9) in immensum auxit bellorum furor. Quia enim hosti in hostem omnia licent; licet etiam hostes acie victos occidere. (*Lib. I. §. CLXXXIII.*) Quum vero, qui vel sine aggressoris læsione, vel leviore malo illi repræsentato, periculo defungi potest, non debeat ad cedem tem-
Quidam
bello
capti
hanc
condi-
tionem
me-
subeunt.

mere provolare: (ibid. §. CLXXXI. 20.) non ini-
quum sane est, 10) victorem servare victos, in cap-
tivitatem abducendos, ne noceant, et, ne gratis a-
lantur, in servitutem detrudendos: nec 11) reprehendendi sunt, qui ea lege vitam servare, quam perire,
maluerunt. *) (Elem. phil. mor. §. CLII. * 2.)

3.

*) Vere ergo et hæc societas nascitur ex consensu, quamvis non ultroneo, sed vi justa extorto. (§. XVI. *) Vult enim victor victimum servare, sed ea lege, ut serviat; Victor vult servire, ut servetur. Nam si nolleat, nihil impedit, quo minus in victoris arma irrueret. Durum voluheatum conspiratio est consensus: (Lib. I. §. CCCXCI.) Societas ergo inter dominum et mancipiabellum capta ex consensu nascitur.

§. LXXXI.

Hæc vero servitutis obnoxiae genera non potuerunt Quidam non aliud producere, in quod quis ipsa nascendi sorte detruditur. Quia enim servitutis obnoxiae fundamentum est dominium, justo titulo adquisitum, (§. LXXVII. 6.) hos vero titulos omnes servos adquirendi justos esse, hactenus ostendimus: (§. LXXVII. sequ.) consequens est, 12) ut hi omnes servi ancillæ sint in justo dominio herorum. Quumque extra legitimum matrimonium, quale inter quosdam hujusmodi servos, vix locum habere poterat, *) partus sequatur ventrem: (Lib. I. §. CCLII. 50.) non mirum est, 13) partum ancillarum obnoxiarum, tamquam accessorium ventris, eamdem cum matre subiisse conditionem. Unde 14) ubique terrarum innotuit genus servorum, quod VERNARUM nomine apud Romanos venisse, novimus.

*) Matrimonium est societas simplex personarum diversi sexus, procreandæ, educandæque sobolis caussa inita. (§. XXVIII.) Qui in hunc finem consentiunt, eorum in arbitrio et potestate esse oportet, ut illum eligant, mediaque ad eum obtinendam necessaria adhibeant. At servorum ancillarumque obnoxiarum in arbitrio potestate que non semper est potissimum finis, quomodo nimurum

li-

liberos commode educare vellint, sed ea res plane à minorum voluntate pendet. Inter quosdam ergo servos ancillasque vix locus est legitimo matrimonio. Inter quosdam tantum illi locum esse negamus, quos nimurum in eam conditionem fortuna detrusit, ut heri iis Romanorum in morem descriptis per familiam ministeriis utantur. Ubi enim suam quisque sedem, suos penates regit, quod apud Germanos observavit Tacitus de more Germ. Cap. XXV. ibi facilius matrimonio locus est, ceu et hodie docet experientia. At quamvis et hominibus propriis Germanorum sit jus connubii: manet tamen apud hos principium, quod servilis proles ejusdem cum parentibus conditionis sit, et quod partus ventrem sequatur: nisi quod quibusdam magis placet 11 alterna vernarum partitio. (Lib. I. §. CCLII. *)

§. LXXXII.

Positis vero his fundamentis, facile intelligitur, Potestas quænam sint in hac societate dominorum servorumque dominicæ officia, et, qualis dominorum in servos ancillasque in servos potestas sit? Quod enim ad servos MERCENARIOS attinget, quum ii tantum ex locato obligentur: (§. mercede LXXVII. 4.) per se patet, 15) domino in hos non narium, aliam potestatem competere, quam ut operas, sibi locatas, illis indicere, et 16) ex iis utilitatem capere, quin et 17) eos adigere possit, ut per tempus, quod initio placuit, serviant: non autem 18) dominio licere alias, quam locatas, operas ab illis exigere, multoque minus 19) eos durius castigare, quamvis 20) si locationi non stet servus, eum dominus non modo mercede ejusve parte multcare, sed et 21) in emendabilem abs se segregare omnino possit. (§. XXII. 70. sequimur) (de opere agimus oratione, 19) et 20) in libro 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 5510. 5511. 5512. 5513. 5514. 5515. 5516. 5517. 5518. 5519. 5520. 5521. 5522. 5523. 5524. 5525. 5526. 5527. 5528. 5529. 55210. 55211. 55212. 55213. 55214. 55215. 55216. 55217. 55218. 55219. 55220. 55221. 55222. 55223. 55224. 55225. 55226. 55227. 55228. 55229. 552210. 552211. 552212. 552213. 552214. 552215. 552216. 552217. 552218. 552219. 552220. 552221. 552222. 552223. 552224. 552225. 552226. 552227. 552228. 552229. 5522210. 5522211. 5522212. 5522213. 5522214. 5522215. 5522216. 5522217. 5522218. 5522219. 5522220. 5522221. 5522222. 5522223. 5522224. 5522225. 5522226. 5522227. 5522228. 5522229. 55222210. 55222211. 55222212. 55222213. 55222214. 55222215. 55222216. 55222217. 55222218. 55222219. 55222220. 55222221. 55222222. 55222223. 55222224. 55222225. 55222226. 55222227. 55222228. 55222229. 552222210. 552222211. 552222212. 552222213. 552222214. 552222215. 552222216. 552222217. 552222218. 552222219. 552222220. 552222221. 552222222. 552222223. 552222224. 552222225. 552222226. 552222227. 552222228. 552222229. 5522222210. 5522222211. 5522222212. 5522222213. 5522222214. 5522222215. 5522222216. 5522222217. 5522222218. 5522222219. 5522222220. 5522222221. 5522222222. 5522222223. 5522222224. 5522222225. 5522222226. 5522222227. 5522222228. 5522222229. 55222222210. 55222222211. 55222222212. 55222222213. 55222222214. 55222222215. 55222222216. 55222222217. 55222222218. 55222222219. 55222222220. 55222222221. 55222222222. 55222222223. 55222222224. 55222222225. 55222222226. 55222222227. 55222222228. 55222222229. 552222222210. 552222222211. 552222222212. 552222222213. 552222222214. 552222222215. 552222222216. 552222222217. 552222222218. 552222222219. 552222222220. 552222222221. 552222222222. 552222222223. 552222222224. 552222222225. 552222222226. 552222222227. 552222222228. 552222222229. 5522222222210. 5522222222211. 5522222222212. 5522222222213. 5522222222214. 5522222222215. 5522222222216. 5522222222217. 5522222222218. 5522222222219. 5522222222220. 5522222222221. 5522222222222. 5522222222223. 5522222222224. 5522222222225. 5522222222226. 5522222222227. 5522222222228. 5522222222229. 55222222222210. 55222222222211. 55222222222212. 55222222222213. 55222222222214. 55222222222215. 55222222222216. 55222222222217. 55222222222218. 55222222222219. 55222222222220. 55222222222221. 55222222222222. 55222222222223. 55222222222224. 55222222222225. 55222222222226. 55222222222227. 55222222222228. 55222222222229. 552222222222210. 552222222222211. 552222222222212. 552222222222213. 552222222222214. 552222222222215. 552222222222216. 552222222222217. 552222222222218. 552222222222219. 552222222222220. 552222222222221. 552222222222222. 552222222222223. 552222222222224. 552222222222225. 552222222222226. 552222222222227. 552222222222228. 552222222222229. 5522222222222210. 5522222222222211. 5522222222222212. 5522222222222213. 5522222222222214. 5522222222222215. 5522222222222216. 5522222222222217. 5522222222222218. 5522222222222219. 5522222222222220. 5522222222222221. 5522222222222222. 5522222222222223. 5522222222222224. 5522222222222225. 5522222222222226. 5522222222222227. 5522222222222228. 5522222222222229. 55222222222222210. 55222222222222211. 55222222222222212. 55222222222222213. 55222222222222214. 55222222222222215. 55222222222222216. 55222222222222217. 55222222222222218. 55222222222222219. 55222222222222220. 55222222222222221. 55222222222222222. 55222222222222223. 55222222222222224. 55222222222222225. 55222222222222226. 55222222222222227. 55222222222222228. 55222222222222229. 552222222222222210. 552222222222222211. 552222222222222212. 552222222222222213. 552222222222222214. 552222222222222215. 552222222222222216. 552222222222222217. 552222222222222218. 552222222222222219. 552222222222222220. 552222222222222221. 552222222222222222. 552222222222222223. 552222222222222224. 552222222222222225. 552222222222222226. 552222222222222227. 552222222222222228. 552222222222222229. 5522222222222222210. 5522222222222222211. 5522222222222222212. 5522222222222222213. 5522222222222222214. 5522222222222222215. 5522222222222222216. 5522222222222222217. 5522222222222222218. 5522222222222222219. 5522222222222222220. 5522222222222222221. 5522222222222222222. 5522222222222222223. 5522222222222222224. 5522222222222222225. 5522222222222222226. 5522222222222222227. 5522222222222222228. 5522222222222222229. 55222222222222222210. 55222222222222222211. 55222222222222222212. 55222222222222222213. 55222222222222222214. 55222222222222222215. 55222222222222222216. 55222222222222222217. 55222222222222222218. 55222222222222222219. 55222222222222222220. 55222222222222222221. 55222222222222222222. 55222222222222222223. 55222222222222222224. 55222222222222222225. 55222222222222222226. 55222222222222222227. 55222222222222222228. 55222222222222222229. 552222222222222222210. 552222222222222222211. 552222222222222222212. 552222222222222222213. 552222222222222222214. 552222222222222222215. 552222222222222222216. 552222222222222222217. 552222222222222222218. 552222222222222222219. 552222222222222222220. 552222222222222222221. 552222222222222222222. 552222222222222222223. 552222222222222222224. 552222222222222222225. 552222222222222222226. 552222222222222222227. 552222222222222222228. 552222222222222222229. 5522222222222222222210. 5522222222222222222211. 5522222222222222222212. 5522222222222222222213. 5522222222222222222214. 5522222222222222222215. 5522222222222222222216. 5522222222222222222217. 5522222222222222222218. 5522222222222222222219. 5522222222222222222220. 5522222222222222222221. 5522222222222222222222. 5522222222222222222223. 5522222222222222222224. 5522222222222222222225. 5522222222222222222226. 5522222222222222222227. 5522222222222222222228. 5522222222222222222229. 55222222222222222222210.

periori, ad reverentiam et obsequium; 27) tamquam conductori ad operas conventas praestandas; denique 28) tamquam socio ad ejus utilitatem bona fide promovendam est obligatus.

*) At nec alimenta nec merces debentur, si servi culpa, vel casu, contingat, ut opera locatae non praestentur. (Lib. I. §. CCCLXI. 150.) Hinc quamvis laudanda sit humanitas domini, servum mercenarium, etiam agrotantem, alentis: non tamen, quod jubet humanitas, illico jure perfecto potest exigi. Contra iniquitas maxima est domini, mercedem, praestitis operis, servo denegantis, vel eam contra leges contractus pro iubitu mutantis, quod decies fecisse Labanum; conqueritur Jacobus, Gener. XXXI. 7. Quod adeo Deo justissimo displicuisse novimus, ut auferret Labani opes, easque in Jacobum transferret. Gener. XXXI. 9.

§. LXXXIV.

Servos obnoxios in dominio esse diximus. (§. Potestas LXXVII. 6.) Quum ergo dominio sit libera de re sua domini dispositio: (Lib. I. §. CCCVI.) consequens est, 29) in se ut dominus servos quascumque operas, quibus presum ob-tandis par est, imponere 30) ex eo omnem utilitatem, tem capere, 31) ejus quoque liberos sibi vindicare, ratione et 32) ipsum vendere, 33) aliisque quibusvis titulis alienare possit, nisi forte 34) servus, qui se ultro addixit domino, eam legem adjecerit, ne extra dispositio- nis. libet de eo addixit, alienatur. Quod 35) et de jure vita et necis videtur dicendum, quod domino in hos servos competere posse, nemo negaverit, (Lib. I. §. CCCVIII. 8.) nisi vel conventio, vel lex obstet. Multo magis ergo 36) hujusmodi servus, prout res exigit, castigari et coerceri poterit: dum-

Ad §. 84.
Et de jure vita, et necis. Negandum hoc, quia homo nequit jus invitam concedere, cuius non est dominus, nec alter etiam si haberet abutum posset, ut asservat Hein. 1. 308. et ibidem notavimus, inde enim argumento sumto hanc colligit conclusionem.

modo 37) meminerit dominus, eum hominem, sibi que natura aequalem esse. * (Lib. I. §. CLXXVII. 5.)

*) Quamvis enim fieri possit, ut dominus servo sit perfectior, nec negari possit, eum servo esse superiorem: illa tamen perfectionum statusque diversitas nihil mutat circa hominis essentiam, sed servus aequem homo est, ac dominus. (Lib. I. §. CLXXVII. 5.) Parum ergo humana est jureconsultorum vox, servo non fieri injuriam. 1. 15. §. 35. D. de injur. Immo immanis plane illa dominæ apud Juvenal Sat. VI. v. 223.

O demens, ita servus homo est? Nil fecerit: esto,
Sic volo, sic jubeo, stet pro ratione voluntas.

Non excusatius ergo peccat, qui servum, quam qui liberum hominem, injuria ludit.

§. LXXXV.

Quumque domino et possessio rerum suarum, et Ratione illas a quocumque vindicandi competit. (Lib. I. §. CCCVI. 2. et 3.) ex eo sequitur, 38) ut possit se posses- in possessione servi ancillæ quovis modo tueri, et sionis et 39) sive fuga eos aliquò abstulerit, sive 40) ab vindica- alio injusto surrepti sint, a quocumque possessore tionis. cum accessionibus fructibusque pro qualitate posses- sionis vindicare; quin 41) priore casu receptum fugitivum punire pro merito, et 42) ne in posterum idem capiat consilium, quovis licito modo prohibere: *) nisi 43) illi dominii effectus alicubi in civitatis lege restringantur. (Lib. I. §. CCCXVII.)

*) Hinc compedes, ergastula, carceres domestici, et alia media, quæ vel necessitas reperit, vel dominorum, omnia sibi in servilia corpora permittentium, truculentia. Quamvis vero et hic habenda sit aequitatis humanitatisque ratio: (§. LXXXIV. 37.) ipsum tamen jus coercendi non admendum est dominis, maxime in seruos, bello captos. partim quod fugam anhelant, omnemque ad suos revertendi occasionem speculantur, neque id illis adeo vitio verti potest, ceu recte vidit Lorarius apud Plaut. Captiv. II. 1. v. 14.

LO. At fugam fingitis. Sentio, quam rem agiri.

CAP. Nos fugiamus? quo fugiamus? LO. in patriam. CAP. apage! haud nos id deceat,

Fugitivos imitari. LO. Immo, adepol, si erit occasio, non debortor.

Partim quod adhuc spirare videntur hostilem animum, adeo, ut de his servis vel maxime verum sit illud Seneca Epist. XLVII. et Festi in voce: *quot servi. Totidem quenque domi hostes habere, quot servi.*

§. LXXXVI.

Præterea jam haud difficile fuerit, de mutuis dominorum servorumque hujus generis OFFICIS judicare. Quia enim servus obnoxius est in dominio, (§. LXXVI. 6.) ac proinde herus ex eo omnem utilitatem capit, (§. LXXXIV. 30.) adeoque ille nihil habet proprii: consequens est, 44) ut dominus obligatus sit ad alendum servum, 45) eaque obligatio non ccesset, si vel maxime servus operas præstare nequeat. *

Et quandoquidem præterea servus, quod ad naturam attinet, domino est æqualis: (§. LXXXIV. *) facile intelligitur, 46) et peccare dominum, si servum *injuria lœdat*, et 47) maximam humanitatis laudem ferre, si beneficiis potius, quam truculentia, eum sibi reddat obsequentiorem.

*) MERCENARIUS SERVUS præter alimenta, et mercedem accipit, (§. LXXXIII. 25.) adeoque habet, unde se alat, si morbo aliove casu impeditus operas præstare non possit. Quum ergo dominus illum alere non teneatur, nisi ex locato: (§. LXXVII. 4.) operas non præstantem alere obligatione perfecta non tenetur. (LXXXIII. *) In SERVO vero OBNOXIO omnia se aliter habent. Hic enim non ob operas præstitas alitur, sed quia in heri dominio est, et quia nec mercedem accipit, nec quidquam aliud proprium habet. Quumque et extraneo, ipsique hosti, subvenire nos jubeat misericordia et humanitas: (Lib. I. §. CCXIX. 16.) qua fronte servo nostro ægrotanti dengaremus alimenta, qui vires corporis nobis inserviendo detruit? Hinc recte Claudius Imp. libertate donavit servos, qui ægrotantes expositi fuerant à dominis. Sueton. Claud. Cap. XXV. l. 2. D. qui sine manu.

§. LXXXVII.

§. LXXXVII.

Quumque tot jura domini totidem OFFICIA SERVORUM tamquam correlata, ponant: (Lib. I. §. VII.) sequitur 48) ut servitus obnoxia servum ad quascumque operas, 49) utilitatemque domini pro virili promovendam, 50) dispositionem ejus de se suisque, immo et 51) castigationem et coercionem patienter ferendam obliget. 52) Ut contra officium faciat servus, si se subducat domino, et furtum sui ipsius admittat, quum potius 53) manumissionem fide ac liberali servitute mereri, seque dignum tanto beneficio præstare deberet.

§. LXXXVIII.

Ex his omnibus porro intelligitur, quomodo finiantur herilis illa societas. MERCENARIA enim servitus, Servitus quum contractu locationis nitatur: 54) iisdem mo- utraque dis, quibus locatio conductio, et 55) in primis elap- quomo- so tempore, in quod quis operas locavit, solvitur. do finia- OBNOXIA 56) manumissionem potissimum desinit. Quum enim quisque se dominio rerum suarum abdicare vel eas derelinquere possit: (Lib. I. §. CCCIX. 11.) nullum est dubium, quin eidem liceat dominio in ser- dum suum renunciare, quam renunciationem veteres MANUMISSIONEM vocarunt. Præterea quum renunciatio sit species alienationis, in re vero alienanda dominus sibi aliquid excipere et reservare possit: (Lib. I. §. CCLXXVIII. 41.) 57) manumissionem quoque qualibuscumque honestis legibus ac conditionibus fieri posse, palam est. *

*) Ita veteres Romani à servis manumittendis sibi stipula- bantur operas fabriles, dona et munera l. 3. pr. l. 5. l. 7. §. 3. D. de oper. libert. Et maxime majores nostri, manumittentes servos, sibi pleraque, quæ ipsi servi, vel homines proprii dominis præstare soliti erant, reservabant, adeo, ut si ab adscriptiæ conditione discesseris, vix ullum discrimen inter servos et libertinos intercedere videretur. Atque inde est, quod Tacit. de mor. Germ. Cap. XXV. scribit, libertas Germanorum non multum supra servos esse.

§. LXXXIX.

Quid liberum est? Quicumque, quum antea justam servitutem servient, à dominis manumittuntur, LIBERTINI, et manusque nummittentis LIBERTI vocantur. Quum ergo hi summum, officia, quod dari poterat, beneficium debeat manumittenti, unusquisque vero ad eum, à quo beneficiis ornatus est, amandum obstrictus sit: (Lib. I. §. CCXXVI. 37.) 58) ingratissimi mortalium essent liberti, nisi patronos, tanti muneris auctores, venerarentur perpetuo, et 59) non modo ea omnia, quæ sibi hi stipulati sunt, bona fide præstarent, (§. LXXXVIII. 57) sed et 60) vicissim illos omni officiorum beneficiorumque genere prosequerentur, vel 61) si desint vires, saltim gratum animum quavis ratione ostenderent. * (Lib. I. §. CCXXVIII. 47.)

*) Libertatem , datam servis , pro maximo beneficio impabant veteres . Simo Terentianus Andr. I. i. v. 10.

Feci, è servo ut essem libertus mihi.

Propterea, quod serviebas liberaliter:

Quod habui, sumnum pretium persolvi tibi.

Efficiebat enim hoc beneficium patronus , ut servus ex re fieret persona : adeoque loco patris esset liberto , qui ideo ejus nomen perinde , ac filius adsumebat. Lactant. *div. inst. IV. 3.* Hinc et egenti patrono alimenta non secus , ac filius , debebat. *I. 5. §. 18. sequ. I. 9. D. de agnosc. et a- lend. lib.* Et quemadmodum filius , quamvis alias imper- fecta sit ad gratum animum obligatio , tamen patris be- neficia beneficis pensare , eique alimenta sufficere cogeba- tur ita et libertus cogebatur , qui præterea ob ingratitudinem prægnantem in servitutem poterat revocari. *§. 1. Inst. de cap. diminut. I. un. C. de ingrat. lib.*

C - A P U T. V.

De societate composita, quam familiam vocamus, officiisque in illa observandis.

§. XC.

Quemadmodum ipsas societates minores simplicioresque in magis COMPOSITAS coalescere posse, observavimus: (§. XVIII. 50.) ita ejus rei exemplum præbent societates hactenus recensitæ. Quoties enim illæ in majorem societatem consentiunt, nascitur inde **FAMILIA**, quæ est societas, ex conjugali, paterna atque herili composita. *) Unde conjuges, parentes, et domini dominæque ratione hujus societatis **PATRESFAMILIAS** et **MATRESFAMILIAS**; liberi **FILII FILIAEVE FAMILIAS**; servi et ancillæ **SERVI SERVÆVE FAMILIARES** adpellantur.

Quid familia?

*) Eodem fere redit definitio Ulpiani, l. 195. §. 2. D. de verb. signif. Jure proprio FAMILIAM dicimus plures personas quæ sunt sub unius potestate, aut natura, aut jure subjectæ, ut puta patremfamilias, matremfamilias, filiumfamilias, filiamfamilias, quicquid deinceps vicem eorum sequuntur, ut puta nepotes et neptes, et deinceps. Attamen nos paullo latius accipimus vocabulum. Quum enim jureconsultos eo conjuges tantum, parentes, et liberos cujuscumque gradus, comprehendendat: nos et servos ancillasque familiæ partem esse censemus, quos et ipse paullo post familiæ nomine venire, observat §. 3. Servitium quoque solemus vocare FAMILIAS. Alias veteribus FAMILIA proprie fuit servitium, quasi *familia*, ceu ex instituto ostendit Claud. Salmas. Exercit. Plin. p. 1263. Parentes vero et liberi DOMUS vocabulo denotabantur: veluti apud Apulejum *Apolog.* p. 336. edit. Geo Elmenborsii: Ipse DOMI tuæ rector, ipse FAMILIÆ dominus. Nobis ergo FAMILIA esto, quidquid veteres domum et familiam vocabant.

§. XC

Quum vero, quo major est societas, eo minus Quem fieri possit, ut tanta sociorum multitudo media necesse sit